

TERRA D'OR

1966

descoberta de la badia de roses

dos llibres de maurici serrahima

dos llibres de «teoria» — o, si voleu, de «teorització» — escrita, i no estem gaire acostumats a trobar-ne d'aquesta mena en la producció autòctona. Els nostres crítics, quan gosen anar més enllà del repàs analític d'una obra, potser d'un autor, i això ja és molt, solen lliurar-se a l'estudi d'aspectes de processos històrics o a l'examen de problemes presents, i no uns i els altres sempre a escala local. Poques vegades, en canvi, s'aventuren pels camins de les generalitzacions profundes, i quan a replantejar principis rutinàriament acceptats, sigui a dissenyar el sentit, l'explicació o les conseqüències. El cas de Maurici Serrahima, ara, amb *La crisi de la ficció* (Edicions Destino 1985) i *Sobre llegir i escriure* (Editorial Selecta 1986), és tan excepcional, que bé mereix, d'entrada, la més atenta curiositat. *Principalment, només el breu volum de Josep M. Castellet Poesia, recanvi històric* (Edicions 62, 1985) se situava, en part, dins una línia d'aspiracions semblant.

El que em refereixo en particular als crítics, és perquè són els més obligats a intentar-ho, i fins i tot els únics capaços. L'exemple de Serrahima ens ho fa veure clar. En el fons, Serrahima no ha fet més desplaçar al terreny dels esquemes bàsics la seva reflexió quotidiana de «crític», i prossegueix-hi amb un nou abast el joc de preguntes, d'hipòtesis i de notícies que constitueix precisament el mecanisme de tota crítica autèntica. Un filòsof hauria començat, sens dubte, per inscriure els temes en una perspectiva abstracta; en l'especulació s'alimentés de la mateixa especulació, al marge dels avatars històrics més visibles: un creador, port interessat, es limitaria a erigir en conceptes de validesa apodíctica els seus objectius personals. El crític, en canvi, pot mantenir-se en l'assímetria de l'observador aplicat, sense prejudicis automàtics i amant de la pluralitat dispersa dels elements, i en «generalitzar», la seva temptativa, reïxi o no, es produeix en termes virtualment útils. El que valgui la pena d'admetre com a objecció, que Maurici Serrahima «encara» és novel·lista. Si el primer pas de les seves meditacions fou un punt de preocupació diguem-ne professio-

nal en tant que narrador — aclarir-se a ell mateix «què és» la novel·la —, el desenvolupament del conjunt ha crescut amb intents molt diversos i s'articula amb una ambició més vasta. «Literat» per damunt de tot, dedica la seva preferència al «fet literari»: *Sobre llegir i escriure* s'hi centra gairebé exclusivament. Més: quan tracta de literatura, el sondeig i el matis hi esdevenen tan subtils, que endevinem un no sé què de voluptuós en l'operació intel·lectual tramitada. Però, un cop arribat a la vora d'establir conclusions, Serrahima no s'accontenta de cenyir-se al «fet literari»: les altres «arts» el temptaven a continuar el treball de cara a llurs respectives peculiaritats tècniques i intencional. El denominador comú «estètic» se li proposava com una exigència seductora.

Cal recordar que aquestes transposicions de criteris no poden ésser maquinades sense el risc d'incórrer en no pocs equivocs i en moltes més lleugereses. Tots hi hem caigut, alguna vegada. En voler precisar allò que hi ha de genèric en les distintes «modalitats» de l'art i traduir-ho en fórmules intel·ligibles, els resultats obtinguts rarament són satisfactoris. Tot sovint és el «literat» qui s'esforça per aproximar-s'hi, i d'ordinari la seva familiaritat amb la plàstica o amb la música no té la solvència deguda. La gent de lletra és bastant impermeable a la suggestió de les arts no literàries. Entre nosaltres podríem comptar amb els dits d'una mà els escriptors sensibles i informats que s'apiguen parlar lúcidament d'un quadre o d'una simfonia: d'un quadre i d'una simfonia alhora, ben mirat, Serrahima n'és un. Ho fa amb experiència i amb coneixement: si més no, amb tanta experiència i tant de coneixement com en calia per a no sentir reprotxes massa fulminants a les seves al·legacions.

L'eix d'aquests llibres és constituït per la idea de «ficció». Serrahima ha cregut trobar-hi la clau de «les arts»: de l'Art. Potser un novel·lista havia de pensar en la «ficció» abans que en res, ja que l'ofici — escriure «històries lingüides» — l'hi empenyia. En tot cas, era una idea susceptible de rendiments hermenèutics molt exten-

sos, i Serrahima ha procurat d'extreure'ls fins al màxim. Per a ell, l'obra d'art és constitutivament «ficció». I ho és, no pas perquè «fingeixi» — o representi — una realitat o altra, que de vegades no ho fa, sinó perquè descansa sobre una «convenció» implícita, prèvia, segons la qual «autor» i «públic» convergeixen a situar-se en un pla on determinats tipus de «fets» — paraules, colors, formes, volums, sons, ritmes — adquireixen un valor autònom. Serà un valor «fictici» en la mesura que és «convingut», i, al capdavall, només podem dir que hi ha «art» quan això es produeix. En el lèxic de Serrahima, «ficció» i «convenció» no acaben de perfilar-se del tot en llur mútua dependència, però el lector sap a què atènyer-se.

Lamento que les indicacions precedents siguin tan ràpides i el·líptiques. Ara i ací, no dispenso de temps ni d'espai per a reproduir o discutir en detall la «teoria» de Serrahima. De tota manera, convé de consignar que *La crisi de la ficció* i *Sobre llegir i escriure* estan molt lluny de tenir una redacció abstracta o envitricollada. Ben al contrari: responen a una admirable prouja de claredat, i no contenen una sola afirmació que no vagi flanquejada amb dades i referències del repertori cultural més acreditat. Serrahima maneja un estil de gran eficàcia persuasiva, entre docent i conversacional, cautament previsor de rèpliques i ric en incisives. No ens ofereix cap asserció que no es tingui garantida o il·lustrada amb testimoniatges oportuns, i el curs dels arguments té un rigor esmolat, envejable, mig escolàstic mig cortesà. Algú em deia, aquests dies, sobre *La crisi de la ficció*: «M'ha fet l'efecte d'estar llegint obvietats». Jo ho subscriuria, això, però convertint la reticència en elogi.

I, en definitiva, no era gens fàcil de donar la força convincent d'una «obvietat» a proposicions com les que Serrahima ens hi ofereix i que abracen matèries sinuoses, obligadament complexes, entorbidolides per una llarga confusió tradicional. Calia esmerçar-hi quantitats considerables d'enginy, de severitat inquiridora, d'esperit de sistema. Els temes cardinals

— «convenció», «ficció» —, simples en llur contingut, demanaven contrast i complement en temes contigus: «joc», «llenguatge», «significació», «aparença», «expressió»... Temes que, en la pràctica, hem reduït a mots anodins, emprats amb una desimboltura espantosa. Maurici Serrahima, l'un darrere l'altre, ens els retorna dilucidats, concisos, nets. L'encaadenament de raons i conjectures resulta enlluernadorament arrodonit, i, sense a penes adonar-nos-en, hi trobem la sinopsi d'una verdadera «doctrina de les arts»: d'una «estètica», segons el vocabulari de les càtedres. ¿Inqüestionable? Però, ¿podríem esperar que ho fos?

Personalment, considero que Serrahima ens aporta la penetrant i refrescada puntualització d'unes quantes evidències fonamentals. Que siguin o no «suficients», això ja és tota una altra història. Cadascú hi oposarà la seva denúncia de déficits, d'oblit, d'imprecisions: jo, la meua. Tanmateix, la part positiva, irrefutable, queda en peu: bé com a postulat, bé com a estímul. Tant en *La crisi de la ficció* com en *Sobre llegir i escriure*, hi ha pàgines d'una vigència «teòrica» que ningú no sabria regatejar, i des d'elles hem de jutjar el total de la peripècia lucubradora de l'autor. La qual, d'altra banda, incideix en debats tan vidriosos com els del «realisme», la «crisi de la ficció» — el senyor Dalí, ai!, i no jo, en deia «el descrèdit de la realitat» —, l'«engatjament»... L'actualitat hi és vivament enllocada, també. Per tot plegat, aquests assaigs de Serrahima estan vocats a aconseguir una audiència meticulosa i la fèrtil ocasió de suscitar controvèrsies: en són dignes. — JOAN FUSTER.